

**Дрогобицький державний педагогічний університет імені
Івана Франка**

Тетяна НАДІМ'ЯНОВА, Світлана БЕРЕЗА

ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації до семінарських занять

Дрогобич, 20204

УДК37.01(072)

Н17

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 31.05.2024 року)*

Рецензенти:

Роман Чопик – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії, методики фізичного виховання і спорту Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Наталія Калита – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Надім'янова Т. В. , Береза С. Б.

Педагогіка : методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 70 с.

Посібник укладено відповідно до програми навчальної дисципліни «Педагогіка» для студентів галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». У посібнику вміщено методичні рекомендації до проведення семінарських занять; проблемні питання, що лежать в основі загальновідомих педагогічних положень; практичні завдання, завдання для самостійного опрацювання. Матеріал посібника спрямований на концентрацію уваги щодо засобів педагогічної взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

Рекомендовано для студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія», викладачів, педагогічних працівників різних категорій.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Семінарське заняття 1.....	6
Семінарське заняття 2.....	9
Семінарське заняття 3.....	12
Семінарське заняття 4.....	15
Семінарське заняття 5.....	19
Семінарське заняття 6.....	22
Семінарське заняття 7.....	25
Семінарське заняття 8.....	29
Семінарське заняття 9.....	35
Семінарське заняття 10.....	39
Семінарське заняття 11.....	43
Семінарське заняття 12.....	46
Семінарське заняття 13.....	50
Семінарське заняття 14.....	54
Список використаної літератури.....	58
Додатки.....	62
Додаток 1.....	62
Додаток 2.....	65
Додаток 3.....	68

ПЕРЕДМОВА

Реформи, що відбуваються у галузі освіти, завжди спрямовані на вдосконалення сучасних педагогічних систем та процесів. Сьогодні знання з педагогіки необхідні не лише вчителю, викладачеві, вихователю, батькам, але й людям різних професій, адже педагогіка – це наука про закони виховання та освіти людини, наука, що вивчає закономірності успішної передачі соціального досвіду старшого покоління молодшому. Залишаючись самостійною науковою дисципліною, педагогіка не може розвиватись відокремлено від інших наук. Вона має тісний зв'язок з психологією, соціологією, анатомією, фізіологією, медициною тощо.

Педагогіка відіграє важливу роль у професійному становленні майбутнього спеціаліста галузі знань 22 «Охорона здоров'я», адже фахівець, який комплексно вивчає дисципліни медико-біологічного спрямування, повинен мати добрі знання й з педагогіки. Керуючись принципом «зцілення через усвідомлення», майбутній реабілітолог або ерготерапевт має зрозуміти, що йому доведеться працювати не лише у медичних установах – реабілітаційних центрах, диспансерах, санаторіях, а й у закладах освіти, де навчаються діти з особливими освітніми потребами, бути інструкторами у спеціальних медичних групах та ін. Тому фахівець, який використовуватиме у професійній діяльності педагогічні знання, сприятиме поліпшенню психофізичного стану дитячої особистості. Реабілітолог або ерготерапевт у взаємодії з педагогічними та медико-біологічними знаннями матиме можливість забезпечити процес адаптації у колективі дітей з особливими освітніми потребами, дітьми, що потребують повсякденної уваги. А для цього він повинен знати особливості процесів навчання, виховання, розвитку дітей різних вікових груп, орієнтуватися у сучасних організаційних формах, методах, прийомах, засобах вищезначених процесів, вміти цілеспрямовано

використовувати знання педагогічної науки, керуючись принципами гуманізму та дитиноцентризму.

Результативність процесів навчання, виховання й розвитку дитячої особистості залежить від організації ефективного, кваліфікованого, здоров'язбережувального процесу, що відбувається у закладі освіти.

Медичний принцип «не зашкодь» повною мірою стосується і діяльності педагога. Поняття «здоров'я» і «педагогіка» тісно переплітаються, адже проблема збереження здоров'я людини, й зокрема, дитячої особистості, була предметом значної уваги видатних європейських та вітчизняних педагогів-класиків упродовж багатьох століть. Не втратили своєї актуальності й сьогодні питання, що пов'язані з наданням якісної освіти учнівській молоді за умов здоров'язбережувальних технологій і розуміння закономірностей розвитку, виховання, навчання дитячої особистості.

Мета укладеного методичного посібника – допомогти студентів оволодіти навичками й вміннями ефективно організації освітнього процесу в умовах закладу загальної середньої освіти; навчити здатності об'єктивно аналізувати педагогічні явища та процеси, що відбуваються у сьогоденні; набувати й покращувати необхідні мовленнєві навички: правильно володіти професійною термінологією, використовувати знання мови, вміти висловлювати думку, виступати перед аудиторією, вести діалог, створювати ситуації успіху.

Кожна тема семінарського заняття містить план, методичні поради, практичні завдання, завдання для самостійної роботи, питання для контролю та самоконтролю.

Нехай дороговказом у вашій професійній діяльності будуть слова видатного польського педагога-гуманіста, письменника, громадського діяча, лікаря Януша Корчака: «Я нікому не бажаю зла. Не вмію, просто не знаю, як це робиться».

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема. Педагогіка як наука, її становлення і розвиток. Методи науково-педагогічних досліджень

ПЛАН

1. Педагогіка – наука про виховання, навчання й розвиток особистості. Стадії розвитку педагогіки.
2. Основні категорії педагогіки. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
3. Єдність понять «педагогіка» та «здоров'я». Питання здоров'язбереження у працях європейських та вітчизняних педагогів.
4. Завдання сучасної педагогіки.
5. Методи науково-педагогічних досліджень. Науково-дослідницька робота студента (НДРС).

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи перше питання, визначте поняття «педагогіка»; схарактеризуйте стадії її розвитку, виокремивши особливості народної педагогіки, духовної, світської.

У другому питанні з'ясуйте суть основних педагогічних категорій. Поясніть значення кожної із них для педагогічної практики. Назвіть галузі педагогіки, що становлять систему педагогічної науки. Вкажіть на зв'язок педагогіки з іншими науками, що мають значний вплив на виховання, розвиток, освіту, здоров'язбереження дитячої особистості.

У третьому питанні проаналізуйте зміст понять «педагогіка» та «здоров'я»; вкажіть на їхній зв'язок у життєдіяльності людини. Розкрийте підходи до питання здоров'язбереження дитячої особистості у працях європейських та вітчизняних педагогів (Ж.Ж. Руссо, Я.А. Коменський, Й. Песталоцці, М. Монтесорі, Г. Сковорода, О. Духнович, М. Павлов, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.)

У четвертому питанні схарактеризуйте цінності сучасної педагогічної науки; сформулюйте завдання, що становлять основу сучасної педагогіки.

У п'ятому питанні дайте визначення поняттю «педагогічне дослідження». Схарактеризуйте його методи педагогічного. Вкажіть на форми науково-дослідної роботи студента у ЗВО.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Користуючись навчальними посібниками з педагогіки, окресліть підходи різних авторів у визначенні понять «виховання», «розвиток», «навчання», «освіта», «самовиховання», «самоосвіта». Виділіть головні функції кожного з них, поясніть, як вони взаємопов'язані.

2.2. Випишіть прислів'я усної народної творчості, у яких закладений зміст шанобливого ставлення до здоров'я.

2.3. Схематично зобразіть зв'язок педагогіки з іншими науками.

2.4. Проаналізуйте цитати видатних педагогів минулого й сучасності, де піднімається проблема здоров'язбереження дитячої особистості (Я.А. Коменський, М. Монтессорі, О. Духнович, В. Сухомлинський).

2.5. Продовжіть трактування поняття «вчитель»: педагог, викладач, вихователь, майстер, оратор, лікар...

2.6. До вже відомих вам аксіологічних цінностей сучасної педагогіки, додайте власні та схарактеризуйте їх.

2.7. Обґрунтуйте твердження К.Д. Ушинського: «Педагогіка – не наука, а мистецтво – найширше, складне, найвище і найнеобхідніше з усіх мистецтв» [40, с. 191]; В.О. Сухомлинського: «Педагогіка – наука для всіх» [37, с. 12].

2.8. Розробіть анкету або питання для бесіди, що застосовуються у педагогічному дослідженні з метою виявлення мотивації до навчання в умовах закладу загальної середньої освіти учнями різного віку.

2.9. Посилаючись на власний досвід, напишіть твір-роздум на тему: «Вчитель у моєму житті: згадую з любов'ю».

2.10. З педагогічної праці В. Сухомлинського «Як виховати справжню людину» [38] запишіть думки про збереження здоров'я через самовиховання.

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Значення педагогічних категорій «самоосвіта», «самовиховання», «саморозвиток».

3.2. Зміст козацької педагогіки та її значення для сучасності.

3.3. Основні завдання сучасної педагогіки.

3.4. Оптимальний комплекс методів педагогічного дослідження.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Вчитель у моєму житті: згадую з любов'ю».
- «Народна педагогіка – прародителька сучасної педагогічної науки».
- «Педагогіка та здоров'я як невід'ємні категорії».
- «Питання здоров'язбереження у працях видатних педагогів минулого й сучасності».

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Дайте визначення поняттю «педагогіка».

4.2. Що є об'єктом та предметом педагогіки?

4.3. Розкрийте специфіку кожної стадії розвитку педагогіки.

4.4. У чому полягає взаємозв'язок категорій «педагогіка» та «здоров'я»?

4.5. Назвіть завдання, що становлять основу сучасної педагогіки.

4.6. Які методи досліджень використовує педагогічна наука?

4.7. Які ви знаєте форми наукових робіт, запроваджені в освітньому процесі ЗВО?

Рекомендована література та джерела інформації: 6; 8; 9; 10; 12; 30; 31; 37; 41; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема. Соціалізація особистості: розвиток, виховання, діяльність

ПЛАН

1. Поняття «індивід», «індивідуальність», «особистість».
2. Розвиток особистості, його рушійні сили.
3. Виховання й навчання як чинники розвитку особистості.
4. Роль спадковості, середовища й діяльності у розвитку особистості.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

У першому питанні дайте визначення поняттям «індивід», «індивідуальність», «особистість». Вкажіть на взаємозв'язок цих понять стосовно характеристики людини. Виокремте характерні ознаки особистості.

У другому питанні дайте визначення поняттю «розвиток»; схарактеризуйте суперечності, що є рушіною силою розвитку особистості.

У третьому питанні вкажіть на важливість процесів виховання й навчання у розвитку особистості. З'ясуйте, як процеси акселерації та ретардації впливають на виховання й навчання.

Розкриваючи четверте питання, вкажіть на біологічні чинники розвитку особистості; поясніть, які ознаки передаються за спадковістю; чи успадковуються задатки дітьми; обґрунтуйте вплив соціального середовища на особистість дитини: (сім'я, оточення однолітків, школа та ін.). Виокремте та схарактеризуйте важливі види діяльності у розвитку дитини.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. **Обговорення теоретичних питань.**
2. **Практичні завдання:**

2.1. Вставте слова у визначеннях поняття «розвиток»:

«Розвиток – це процес становлення ..., вдосконалення її фізичних та ... сил під впливом зовнішніх і ..., керованих і ... чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване і» [8, с. 37].

«Розвиток – це процес ... і ...змін, що відбувається в організмі, ..., інтелектуальній та духовній сферах людини під впливом зовнішніх і ..., керованих і ...факторів» [41, с. 13].

«Розвиток – процес ...особистості як ... якості індивіда на основі його ... і виховання» [10, с. 289].

2.2. У дві колонки запишіть чинники, що впливають на розвиток та формування особистості. У першій колонці вкажіть негативні чинники, у другій – позитивні.

2.3. Запишіть особливості, що характеризують особистість

2.4. Вкажіть на відмінності (якщо такі існують) у вихованні, навчанні, розвитку дітей, що проживають у місті та селі.

2.5. Обґрунтуйте вплив кожного виду діяльності у розвитку дитячої особистості: ігрової, навчальної, спортивної, мистецької.

2.6. Схарактеризуйте внутрішні суперечності, що є рушійною силою у розвитку особистості.

2.7. Обґрунтуйте твердження українського психолога Г.С. Костюка «Розвиток – безперервний процес, що виявляється в кількісних змінах людської істоти, але не зводиться тільки до зростання того, що вже є, а включає якісні зміни» [25, с. 28]. *Конкретизуйте, які саме ці зміни.*

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Процеси акселерації та ретардації, їх вплив на розвиток, виховання, навчання дитини.

3.2. Біологічні чинники у розвитку особистості.

3.3. Вплив мікросередовища на розвиток особистості

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Три умови формування особистості людини»
- «Спадковість як першопричина обдарованості та ранньої талановитості дитини»
- «Ретардація як один з наслідків батьківської недбалості»
- «Виховання визначає розвиток»
- «Навчання як важливий процес у формуванні особистості»
- «Негативні чинники, що впливають на розвиток і формування особистості»

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. У чому полягає взаємозв'язок понять «індивід», «індивідуальність», «особистість»?
- 4.2. Дайте декілька визначень поняття «розвиток».
- 4.3. Назвіть «три умови» формування особистості.
- 4.4. Що таке акселерація та ретардація?
- 4.5. Чому соціальне середовище має значний вплив на розвиток особистості?
- 4.6. Що передається дітям за спадковістю?
- 4.7. У чому переваги мікросередовища стосовно процесів розвитку, виховання, навчання дитини?

Рекомендована література та джерела інформації: 6; 8; 9; 10; 12; 24; 30; 31; 41.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема. Вікові особливості фізичного і психічного розвитку учнів різних вікових груп

ПЛАН

1. Вікові періоди розвитку особистості.
2. Особливості анатоμο-фізіологічного, психічного, фізичного, соціального розвитку дітей різного періоду.
3. Індивідуальні відмінності дітей різного віку.
4. Діти-індиго та діти з особливими освітніми потребами.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

У першому питанні дайте визначення поняттям «вікова періодизація», «віковий період», «вікова стадія», вказавши на значення розуміння зв'язку між ними. Назвіть авторів, які долучились до проблеми визначення періодів розвитку особистості у філософії, психології та педагогічній науці.

У другому питанні схарактеризуйте властивості анатоμο-фізіологічного, психічного, фізичного, соціального розвитку дітей різних вікових періодів.

У третьому питанні виокремте особливості індивідуальних відмінностей дітей переддошкільного, дошкільного, молодшого шкільного, підліткового та раннього юнацького віку.

У четвертому питанні розкрийте особливості, якими наділені так звані «діти-індиго». Порівняйте особливості їхнього розвитку з дітьми-акселератами та вундеркіндами.

Вкажіть на специфіку роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Вкажіть на особливості фізичного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; підліткового та раннього юнацького віку. Дайте поради щодо виховання та навчання дітей з урахуванням їхнього фізичного розвитку.

2.2. Схарактеризуйте особливості психічного розвитку дітей різного віку. Дайте поради щодо виховання, навчання дітей з урахуванням процесів акселерації та ретардації.

2.3. Вкажіть на індивідуальні відмінності, що притаманні кожній дитячій особистості.

2.4. Виокремте особливості дітей-індиго, дітей-вундеркіндів, дітей-акселератів. Поміркуйте, чи можна переважну більшість сучасних дітей назвати «акселератами»?

2.5. Схарактеризуйте новоутворення, які виникають у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, підліткового та раннього юнацького.

2.6. Назвіть категорії дітей, що навчаються у закладах загальної середньої освіти як учні з особливими освітніми потребами. Напишіть власні правила спілкування з такими дітьми.

2.7. Обґрунтуйте недоліки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами на рівні «сім'я – заклад освіти – громадськість – держава». Наведіть приклади.

2.8. Обґрунтуйте твердження В.О. Сухомлинського: «Людина народжується не для того, щоб безслідно зникнути нікому не відомою порожинкою. Людина народжується для того, щоб залишити після себе вічний слід»[39, с. 368].

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Особливості анатомо-фізіологічного, психічного, фізичного, соціального розвитку дітей періоду немовляти та переддошкілля.

3.2. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Вікові особливості розвитку дошкільника».
- «Роль пізнавальної діяльності у розвитку молодшого школяра»
- «Підліток як суб'єкт освітнього процесу».
- «Особливості розвитку учнів раннього юнацького віку: самоствердження та самореалізація»
- «Діти-індиго»: реальність чи вигадка?
- «Особливості інклюзивної освіти в Україні».
- «Створення умов для розвитку дитячої творчої особистості у процесі навчання й виховання».

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Що таке віковий період?

4.2. Кому належить спроба обґрунтування вікових періодів у розвитку дитини?

4.3. Які вікові періоди розвитку особистості ви знаєте?

4.4. Які індивідуальні властивості притаманні кожній дитині?

4.5. Що таке «інклюзивна освіта»?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 8; 9; 10; 24; 31; 32;34;41;44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема. Освітня система України. Зміст освіти. Процес навчання, його особливості.

ПЛАН

1. Система освіти України.
2. Загальна характеристика змісту освіти.
3. Поняття «процес навчання» та «навчальний процес».
4. Компоненти процесу навчання.
5. Функції процесу навчання, зв'язок між ними. Основні етапи оволодіння знаннями.
6. Види навчання. Мотивація учіння.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи перше питання, назвіть основні ланки, що становлять систему освіти в Україні.

У другому питанні перелічіть різні підходи до визначення змісту освіти.

У третьому питанні розкрийте зміст понять «навчання», «процес навчання», «навчальний процес». Виокремте ознаки навчального процесу у контексті дидактичних концепцій.

У четвертому питанні схарактеризуйте компоненти процесу навчання

У п'ятому питанні розкрийте основні функції навчання, вказавши на зв'язок між ними. Сформулюйте етапи оволодіння знаннями у процесі навчання.

У шостому питанні схарактеризуйте види навчання залежно від побудови змісту навчального матеріалу, характеру процесу викладання та учіння: пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, розвивальне, комп'ютерне (дистанційне). Вкажіть на умови створення мотивації до навчання та здобуття знань.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Із Закону України «Про освіту» запишіть принципи освіти. Чи дотримуються усіх принципів, на вашу думку, в закладах освіти різного ступеню? Відповідь обґрунтуйте.

2.2. Поміркуйте, з якими проблемами стикається сьогодні система освіти в Україні?

2.3. Вставте пропущені слова у визначеннях поняття « навчання»:

«Навчання – цілеспрямований ... передачі і засвоєння ..., ..., ... і способів ... діяльності людини» [3, с. 233]

«Навчання – цілеспрямована ... вчителя й учнів, у процесі якої ...знання, ... вміння і ...» [8, с. 14]

«Навчання – цілеспрямований процес взаємодії ... і ... з метою їхнього ..., освіти, ...». [44, с. 30]

Яке з наведених вище тверджень, на вашу думку, відображає найсуттєвіші ознаки сучасного процесу навчання. Поміркуйте, чому вчитель сьогодні має бути не просто «передавачем знань». Відповідь обґрунтуйте.

2.3. Обґрунтуйте вислів: «Навчити дитину вчитися»

2.4. Визначте сутність кожного компонента навчання

2.5. Вкажіть на особливості здоров'язбережувальної функції у процесі навчання

2.6. Заповніть таблицю, відзначивши переваги і недоліки (якщо такі є) видів навчання (пояснювальньо-ілюстративне, проблемне, програмоване, розвивальне, комп'ютерне)

Вид навчання	Переваги	Недоліки
Пояснювальньо-ілюстративний	Полегшує розуміння учнями складної навчальної інформації;	Знання пропонуються у готовому вигляді;....

2.7. Запишіть у дві колонки мотиви, що:

- а) спонукають учня до навчання;
- б) що не викликають в учня бажання добре вчитися.

2.8. Обґрунтуйте твердження: «У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гніть думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися» [37, с. 337].

2.9. З Концепції Нової української школи запишіть положення, які дотичні до твердження В.О. Сухомлинського

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

- 3.1. Дидактика як галузь педагогічних знань. Категорії дидактики
- 3.2. Основні джерела змісту освіти: навчальні плани, програми, підручники, посібники

3.3. Критерії оптимізації процесу навчання

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Система освіти в Україні: труднощі і перспективи»
- «Школа – осередок знань»
- «Актуальні проблеми сучасної дидактики»
- «Проблемне та евристичне навчання»
- «Особистісно-орієнтоване навчання як основа освіти для дітей з особливими потребами»
- «Переваги та недоліки дистанційного навчання»
- «Актуальні проблеми підвищення якості знань сучасного школяра»
- «Репетиторство як панацея?»

«Дотримання принципу здоров'язбереження в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти»

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Які дидактичні категорії ви знаєте?
- 4.2. Дайте визначення поняттям «навчання», «навчальний процес», «процес навчання»

- 4.3. Назвіть функції навчання
- 4.4. Які етапи оволодіння знаннями?
- 4.5. Що є психологічною основою процесу навчання?
- 4.6. Що означає «мотивація учіння»?
- 4.7. Назвіть сучасні види навчання?
- 4.8. Від чого залежить кінцевий результат процесу навчання?

Рекомендована література та інформаційні джерела : 7; 9; 14; 15; 21;24; 31; 41; 43; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема. Система дидактичних закономірностей та принципів навчання

ПЛАН

1. Закономірності навчання.
2. Характеристика основних принципів навчання. Правила навчання.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Висвітлюючи зміст першого питання, дайте визначення поняттю «закономірність навчання». Розкрийте класифікацію закономірностей навчання.

У другому питанні сформулюйте визначення понять «принципи», «принципи навчання». Схарактеризуйте найбільш уживані принципи навчання: науковості, систематичності, послідовності, свідомості, активності, наочності, доступності, міцності, ґрунтовності, зв'язку з теорією й практикою.

Обґрунтуйте важливість принципів, що стосуються діяльності суб'єктів викладання: демократизації та гуманізації, диференціації, індивідуального підходу, здоров'язбереження.

Розкрийте сутність правил навчання, їх використання під час уроку.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. **Обговорення теоретичних питань.**
2. **Практичні завдання:**
 - 2.1. Виокремте твердження, які стосуються закономірностей процесу навчання:
 - залежність навчання від умов, у яких воно відбувається;

- відображення об'єктивних, необхідних зв'язків, явищ, і процесів навчання;

- єдність процесів викладання і учіння;
- відповідність навчання суспільним потребам;
- процес і результат засвоєння знань;
- взаємозалежність завдань, змісту, форм і методів навчання.

2.2. З поданих далі ознак визначте конкретний принцип навчання:

- а) розкриття причиново-наслідкових зв'язків, явищ, процесів, подій;
- б) підбір методів і засобів навчання, відповідно до рівня розумового, морального, фізичного розвитку учнів;
- в) залучення усіх органів відчуття до процесів сприймання і аналізу навчальної інформації;
- г) дотримання логічних зв'язків навчального матеріалу;
- д) запам'ятовування навчального матеріалу у поєднанні з уже вивченим;
- е) дозування навчального матеріалу для учнів з урахуванням їх загального розвитку;
- є) повага до дитини як до найвищої цінності.

2.3. Визначте правила навчання для таких принципів:

- а) наочності;
- б) міцності;
- в) доступності;
- г) науковості;
- д) здоров'язбереження.

2.4. Сформулюйте власні правила навчання.

2.5. Запишіть принципи, які є загальноприйнятими:

- систематичності; організованості;
- наочності; практичності;
- дієвості; зв'язку теорії з практикою
- грунтовності; послідовності;
- планомірності; уважності;

активності; свідомості.

2.6. Обґрунтуйте важливість дотримання принципу здоров'язбереження під час процесу навчання

2.7. Обґрунтуйте твердження К. Ушинського: «Чим більше органів нашого чуття беруть участь у сприйманні будь-якого враження, або групи вражень, тим міцніше лягають ці враження в нашу механічну, нервову пам'ять, краще зберігаються нею і легше потім пригадуються». (*Якому принципу навчання педагог дає аналіз у цьому твердженні?*).

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Основні дидактичні принципи навчання, обґрунтовані Я.А. Коменським.

3.2 Принципи навчання у педагогічній системі К.Д. Ушинського.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Закономірності навчання як специфічні форми пізнання».
- «Дидактичні принципи у педагогічній теорії Я.А. Коменського».
- «Домінантні принципи сучасного процесу навчання».
- «Практичне застосування принципів демократизації та гуманізації у процесі навчання».
- «Принципи навчання у народній дидактиці».

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Дайте визначення поняттю «закономірність навчання».
- 4.2. Які загальні закономірності процесу навчання ви знаєте?
- 4.3. Що таке принципи навчання?
- 4.4. Що є основним в принципах?
- 4.5. Які принципи ви знаєте?
- 4.6. Що таке «правило навчання»? Як співвідносяться принципи і правила навчання?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 6; 8; 9; 12; 26; 31; 43; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема. Методи і засоби навчання

ПЛАН

1. Поняття методу, прийому навчання.
2. Характеристика методів навчання.
3. Засоби навчання, їх класифікація.
4. Використання технічних засобів навчання (ТЗН) у процесі навчання. Комп'ютер як засіб навчання.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

У першому питанні визначте різні підходи до трактування поняття «метод»; «метод навчання». Вкажіть на складові методів навчання.

Поясніть діалектику переходу методу у прийом.

Розкриваючи зміст другого питання, вкажіть на класифікацію методів навчання, обравши один з варіантів, запропонований ученими-дидактами. *(Наприклад: «Класифікація на основі зовнішніх форм прояву методів навчання: словесні, наочні, практичні», або: «Класифікація методів навчання за джерелами знань: словесні, наочні, практичні»* Схарактеризуйте кожну групу методів, виділивши основні ознаки.

У третьому питанні дайте визначення поняттю «засоби навчання», вказавши на їх особливості у процесі навчання. Вкажіть на роль підручників та посібників у процесі засвоєння знань.

У четвертому питанні розкрийте роль ТЗН у процесі навчання. Вкажіть на особливості використання комп'ютера як засобу навчання.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. **Обговорення теоретичних питань.**

2. **Практичні завдання:**

2.1. Заповнити таблицю, виокремивши особливості змісту методів навчання відповідно до їх класифікації:

Класифікація методу	Зміст	Особливості змісту
Методи навчання за джерелами знань	Словесні	Розповідь, пояснення, лекція.....
	Наочні	Ілюстрування,
	Практичні	демонстрування....
Методи за характером пізнавальної діяльності учнів	Пояснювально-ілюстративний,	Вправа, лабораторна робота....

Методи на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань	Індуктивний,
	
Методи контролю і самоконтролю	Усний контроль,

2.2. Запишіть переваги і недоліки кожного з методів контролю і самоконтролю: усного, письмового, тестового, графічного.

2.3. Визначте фактори, що впливають на вибір методів навчання

2.4. Запишіть ознаки наступних словесних методів: розповіді, пояснення, лекції, бесіди

2.5. На матеріалі однієї з тем навчального предмету (за вибором), проілюструйте застосування конкретних методів

2.6. Обґрунтуйте ефективність застосування ТЗН у процесі пізнавальної діяльності учнів

2.7. Вкажіть на особливості використання комп'ютера як засобу навчання. Складіть власні правила роботи за комп'ютером

2.8. Обґрунтуйте твердження В. Сухомлинського: «Перш ніж давати знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати. Треба також добре

знати індивідуальні особливості здоров'я кожного учня – без цього не можна нормально вчити» [37, с. 19]

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Методи навчання і методи учіння *(за працею А. М. Алексюка)*.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Методи навчання, їх значення у процесі оволодіння знаннями».
- «Я. А. Коменський про методи навчання».
- «Підходи до класифікації методів навчання у педагогічній практиці вітчизняних дидактів».
- «Нетрадиційні методи навчання».
- «Правила вибору методів навчання».
- «Традиційні методи і засоби навчання у закладі загальної середньої освіти».
- «Комп'ютер як засіб навчання».
- «Переваги і недоліки комп'ютера у навчальній діяльності учня».
- «Значення ІКТ для навчального процесу».

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Що таке «метод», «прийом», «засіб» навчання?
- 4.2. Які чинники впливають на ефективність методів навчання?
- 4.3. Які методи навчання належать до традиційних?
- 4.4. Чим відрізняється метод розповіді від пояснення?
- 4.5. Які є різновиди бесід?
- 4.6. Як Коменський назвав метод наочності?
- 4.7. Як співвідносяться метод і прийом навчання?
- 4.8. Які нетрадиційні методи ви знаєте?
- 4.9. Що належить до засобів навчання?
- 4.10. Яка відмінність між підручником і посібником?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 2; 9; 12; 16; 26; 30; 37; 41; 43; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема. Форми організації навчання

ПЛАН

1. Поняття про форми організації навчання.
2. Класно-урочна система як провідна форма організації навчання.

Урок – основна форма організації навчання.

3. Типи уроків, їх структура.
4. Традиційні та нетрадиційні (нестандартні) уроки.
5. Вимоги до сучасного уроку.
6. Позаурочні форми навчання.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи зміст першого питання, дайте визначення поняттю «форма організації навчання». Розкрийте особливості організаційних форм навчання в історичній ретроспективі.

У другому питанні розкрийте історичний аспект становлення класно-урочної системи; визначте особливості уроку як основної форми організації навчання. Вкажіть на переваги й недоліки класно-урочної системи навчання.

У третьому питанні схарактеризуйте типи і структуру уроків відповідно до взаємозв'язку елементів кожного уроку. Виокремте основні форми роботи на уроці

Висвітлюючи четверте питання, назвіть особливості нестандартних (нетрадиційних) уроків, їх мету, спрямованість, доцільність.

У п'ятому питанні виокремте основні вимоги до уроку, визначте роль вчителя на уроці, його підготовку до уроку

Розкриваючи зміст шостого питання, назвіть позаурочні форми навчання, схарактеризуйте їх.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань

2. Практичні завдання:

2.1. Заповніть таблицю, виокремивши особливості кожної з форм навчання, виходячи з умов сучасності: індивідуальна, індивідуально-групова, класно-урочна. Вкажіть на переваги та недоліки (якщо такі є)

Форма навчання	Особливості	Недоліки
Індивідуальна	Врахування особливостей розвитку дитини;	Потребує значних фінансових витрат;
Індивідуально-групова
Класно-урочна

2.2. Обґрунтуйте, чому класно-урочна система вважається основною в сучасній українській школі.

2.3. Запишіть класичну структуру традиційного уроку

2.4. Вкажіть на особливості нетрадиційних (нестандартних) уроків. Поміркуйте, у чому їх привабливість? Чи доречним є щоденне проведення таких уроків?

2.5. Складіть конспект нестандартного уроку.

2.6. Сформулюйте власні вимоги до уроку, враховуючи санітарно-гігієнічний аспект.

2.7. Запишіть ознаки, що є характерними для ефективного уроку:

- керування пізнавальною діяльністю учнів;
- урахування принципів, методів, засобів, форм навчання;
-
-
-

2.8. Складіть «особистісний портрет» вчителя. Вкажіть на його професійні та особистісні якості.

2.9. Ознайомтесь з Положенням щодо терміну та виконання домашніх завдань [18]. Обґрунтуйте необхідність домашньої навчальної роботи. Висловіть власні думки щодо оптимізації такої роботи. Поміркуйте з позиції колишнього учня, чому виконання домашньої навчальної роботи сприймається, здебільшого, негативно.

2.10. Ознайомтесь із наказом МОЗ України «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» [35]. З розділу V. Забезпечення освітнього процесу «Вимоги до організації освітнього процесу» занотуйте вимоги, які торкаються безперервної навчальної діяльності учнів. Обґрунтуйте вимоги до навчальної діяльності в умовах воєнного стану.

2.11. Обґрунтуйте твердження В. Сухомлинського «Учень іде до школи не за знаннями, а для того, щоб отримати задоволення. А задоволення дитина отримує від того, що вона пізнає на уроках»

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Форми роботи на уроці.

3.2. Санітарно-гігієнічні вимоги до уроку.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Я. А. Коменський про урок як форму організації навчання».
- «З історії розвитку форм та систем навчання».
- «Інноваційні форми навчання».
- «Нетрадиційні уроки, їх роль у формуванні пізнавальної діяльності учня».
- «Сучасний урок в школі. Яким я його уявляю».
- «Вчитель як організатор освітньої діяльності учня. Яким він має бути».
- «Репетиторство: «за» і «проти».
- «Позаурочні форми навчання, їх освітня та виховна цінність».

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Дайте визначення поняттю «форма організації навчання».
- 4.2. Які форми організації навчання ви знаєте?
- 4.3. У чому особливість класно-урочної системи?
- 4.4. Які типи уроків існують у сучасній школі?
- 4.5. Чим відрізняється структура нетрадиційного уроку?
- 4.6. Які позаурочні форми організації навчання використовують у діяльності закладів загальної середньої освіти?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 8; 9; 12; 18; 26; 31; 35; 38; 43; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема. Контроль і діагностика навчальних досягнень учнів

ПЛАН

1. Мотиви навчання.
2. Індивідуалізація та диференціація навчання.
3. Місце у навчальному процесі контролю, діагностики та оцінювання навчальних досягнень учнів.
4. Види, форми, методи контролю.
5. Рівні та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Вимоги до аналізу та оцінювання навчальної діяльності школярів.
6. Проблеми неуспішності у навчанні.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи зміст першого питання, з'ясуйте, що таке мотив, мотивація. Назвіть рівні сформованості мотивів, від яких залежить успішність та результативність навчання.

У другому питанні розгляньте підходи науковців до індивідуалізованого та диференційованого навчання. З'ясуйте переваги кожного з них

У третьому питанні визначте особливості понять «навчальні досягнення», «контроль», «діагностика», «перевірка», «оцінка». Вкажіть на взаємозв'язок цих компонентів у навчально-пізнавальній діяльності учнів.

У четвертому питанні назвіть дидактичну мету чинних видів, форм, методів контролю.

Висвітлюючи п'яте питання, розкрийте різні підходи, що мали місце в історії розвитку шкільництва, стосовно визначення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. Проаналізуйте сучасну систему рівнів та загальних критеріїв знань, вмінь, навичок учнів.

У шостому питанні з'ясуйте причини неуспішності у навчанні.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Ознайомтесь з педагогічною працею В. Сухомлинського «Сто порад учителеві. 17. Оцінки мають бути вагомими» [37]. З позиції сьогодення та досвіду колишнього учня закладу загальної середньої освіти обґрунтуйте будь-яку цитату, яка розкриває місце і роль оцінки у навчальному процесі.

2.2. Запишіть функції контролю знань, вмінь, навичок: освітня...,
Усно вкажіть на мету кожної з них.

2.3. Заповніть таблицю, вказавши на позитивні сторони і недоліки кожного з методів аналізу та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Методи контролю	Позитивні сторони	Недоліки
Усна перевірка
Письмова перевірка
Графічна перевірка
Практична перевірка
Тестова перевірка

2.4 Ознайомтесь із порадами Ш. Амонашвілі «7 мудрих порад учителям і батькам у вихованні. Чому вчителю не варто розмахувати перед учнями оцінкою, наче жезлом?» [3] Зіставте поради видатного педагога з діяльністю учителів, які Вас навчали.

2.5. На основі «Загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів» [13], поміркуйте, які показники мають бути враховані під час оцінювання? Якому рівню навчальних досягнень відповідають Ваші знання, отримані у закладі загальної середньої освіти?

Рівні та критерії оцінювання навальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали		Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1		Учень може розрізнити об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи.
	2		Учень фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність елементарно викласти думку.
	3		Учень відтворює менше половини навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання.
II. Середній	4		Учень знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснення вчителя, повторити за зразком певну операцію, дію.
	5		Учень розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять.
	6		Учень виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. З допомогою вчителя здатний аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки. Вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком.
III. Достатній	7		Учень правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти. Вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, частково контролює власні навчальні дії.
	8		Знання учня є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами,

			фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.
	9		Учень вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації.
IV. Високий	10		Учень володіє глибокими і міцними знаннями, здатний виконувати їх у нестандартних ситуаціях. Самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, критично оцінює нові факти, явища, ідеї.
	11		Учень володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми. Визначає програму особистої пізнавальної діяльності; самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них.
	12		Учень має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, вміє ставити в розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї. Розвиває свої обдаровання і нахили.

2.4. Запишіть зразки оцінних суджень, які сприяють рівню засвоєння знань та мотивують учня.

2.5. Складіть «Правила (вимоги), яких повинен дотримуватись учитель у процесі оцінювання навчальних досягнень учнів». *(До прикладу: 1. Аналіз та оцінювання знань, вмінь, навичок повинні бути систематичними. 2. Оцінка має*

бути об'єктивною. 3. Оцінюючи навчальні досягнення учня, враховуйте правильність, повноту, логічність відповіді. 4....)

2.6. Обґрунтуйте твердження В. Сухомлинського: «Оцінка лише тоді стає стимулом, який спонукає до активної розумової праці, коли взаємини між учителем і учнем побудовані на взаємній довірі і доброзичливості» [37 с. 465]

«Педагогічна оцінка здатна викликати в учня гаму гострих і глибоких переживань: радість успіху, задоволення, сором за невдачу, підвищену тривожність» [37 с. 466].

Який психологічний та педагогічний вплив має (або мала) оцінка на Вашу навчальну діяльність?

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Основні принципи контролю.

3.2. Особливості тестового методу контролю навчальних досягнень.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «З історії становлення критеріїв оцінювання навчальних досягнень у закладах освіти».

- «Сутність рейтингової системи оцінювання навчальної діяльності учнів: проблеми і пошук альтернативних шляхів».

- «В. Сухомлинський про вплив оцінки на навчальну діяльність учня».

- «Особливості індивідуалізованого та диференційованого навчання».

- «Оцінні судження як мотивація до навчальної діяльності».

- «Причини та шляхи подолання неуспішності у навчанні».

- «Українські педагоги-новатори про систему оцінювання навчальної діяльності учнів».

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Що таке «контроль», «діагностика», «оцінка», «оцінне судження»?

4.2. Які функції контролю ви знаєте?

4.3. Які види контролю за місцем використовують у навчальному процесі?

4.3. Яка мета рейтингової системи оцінювання?

4.4. У чому криються причини неуспішності учнів у навчанні?

4.5. Яких вимог має дотримуватись учитель у системі оцінювання навчальної діяльності учнів?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 3; 7; 8; 12; 13; 16; 30; 31;43

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема. Особливості спілкування як поліфункціонального явища

ПЛАН

1. Спілкування як діяльність. Особливості професійного (педагогічного) спілкування. Ділове спілкування.
2. Стилi педагогічного спілкування.
3. Техніка спілкування.
4. Бар'єри у процесі спілкування. Шляхи подолання конфліктних ситуацій .
5. Правила спілкування.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи зміст першого питання, дайте визначення поняттю «спілкування». Вкажіть на його функції. Схарактеризуйте особливості педагогічного спілкування. Визначте особливості спілкування професійного.

У другому питанні визначте поняття «стиль педагогічного спілкування». Назвіть систему стилів педагогічного спілкування, вказавши на їхні ознаки.

У третьому питанні назвіть умови, що сприяють ефективності педагогічного спілкування.

Висвітлюючи зміст четвертого питання, дайте визначення поняттю «бар'єри спілкування». Схарактеризуйте форми цих бар'єрів, вкажіть на причини, що спричиняють конфліктні ситуації. Назвіть шляхи подолання конфліктів на суб'єкт-суб'єктному рівні.

У п'ятому питанні виокремте правила, яких треба дотримуватись у процесі педагогічного спілкування та спілкування ділового.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.
2. Практичні завдання:
 - 2.1. Визначте співвідношення між поняттями «спілкування», «педагогічне спілкування», «професійне педагогічне спілкування», «професійне спілкування».
 - 2.2. Сформулюйте ознаки: а) ефективного педагогічного спілкування; б) ефективного професійного спілкування.
 - 2.3. Запишіть спільні функції професійного педагогічного спілкування та професійного спілкування
 - 2.4. Визначте співвідношення між поняттями «комунікація», «спілкування», «емпатія», «атракція», «ідентифікація».
 - 2.5. Складіть педагогічні ситуації на основі стилів спілкування: авторитарного, демократичного, ліберального, панібратського. Який стиль спілкування переважав у ваших стосунках з вчителями? Чи можна уникнути авторитарного стилю у спілкуванні?
 - 2.6. На основі опитувальника Форвергера, з'ясуйте, наскільки Вам властиві якості встановлення і налагодження міжособистісних контактів:

Якість особистості	Характеристика якості	Кількість балів
Емпатія	Я бачу світ очима інших. Я розумію іншу людину і можу відчувати себе у «її шкірі». Я розумію настрій співрозмовника і відповідаю на нього.	
Теплота, повага	Я різними засобами засвідчую (хоча й не завжди обов'язково відчуваю), що я сприймаю іншу людину. Я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди і не в усьому з ними погоджуюся.	
Відвертість, щирість	Я людина, яка активно підтримує інших. Я більше відвертий, ніж фальшивий у взаємодії. Я залишаюся сам собою з іншими людьми.	
Конкретність	Не можу сказати, що я не визначений під час спілкування.	

<p>Ініціативність</p>	<p>Я не промовляю загальних фраз; керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли розмовляю. Я намагаюся говорити зрозуміло, чітко, точно.</p> <p>У взаєминах з людьми я радше дію, ніж реагую. Я вступаю у контакт, не чекаючи, доки вступають у контакт зі мною. Я виявляю ініціативу завжди щодо спілкування.</p>	
<p>Безпосередність</p>	<p>Я дію відкрито і прямо у стосунках з людьми, що мене оточують, не роздумуючи про те, як буду виглядати</p>	

(Визначення контактності вимірюється за дев'ятибальною шкалою: 5 балів – людина має цю властивість; менше 5-ти балів – властивість є меншою; більше 5-ти балів – властивість проявляється більше.)

2.7. Запишіть причини, що можуть призвести до конфліктних ситуацій: у родинному колі; у середовищі однолітків; перебуваючи з незнайомими людьми.

Виокремте шляхи врегулювання конфліктних ситуацій.

2.8. Поміркуйте, чи завжди конфлікт має негативні наслідки? Запишіть негативні і позитивні функції конфліктів, що стаються у процесі спілкування та взаємодії.

2.9. Складіть правила спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами.

2.10. Обґрунтуйте твердження: «Є три помилки спілкування людей: перша – це бажання говорити наперед, ніж треба; друга – сором'язливість – не говорити тоді, коли це треба; третя – говорити, не спостерігаючи за вашим співрозмовником» (Конфуцій, стародавній китайський мислитель і філософ, 551 – 479 р. до н.е.) [26]

«Заговори, щоб я тебе побачив» (Сократ, давньогрецький філософ і мислитель) [26]

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Класифікація стилів спілкування.

3.2. Комунікативна майстерність у процесі навчання.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Спілкування як взаємодія»
- «Культура спілкування»
- «Особливості ділового спілкування»
- «Роль негативних емоцій у процесі спілкування»
- «Особистість і спілкування»
- «Спілкування через Інтернет: позитивні і негативні чинники»

4. Питання для самоконтролю:

4.2. Що таке «спілкування», «комунікація», «педагогічне спілкування», «ділове спілкування», «емпатія», «атракція», «ідентифікація».

4.3. Які стилі спілкування ви знаєте?

4.4. Які бар'єри можуть виникати під час спілкування?

4.5. Які види конфліктів ви знаєте?

4.6. Чи існують особливості між спілкуванням педагогічним та спілкуванням діловим?

4.7. Чи завжди конфлікт має негативні наслідки? Обґрунтуйте думку.

Рекомендована література та інформаційні джерела: 4; 8; 9; 24; 26; 30; 33;43.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема. Ефективність процесу комунікації

ПЛАН

1. Комунікація як процес. Шляхи формування комунікативності як професійно значущої якості.
2. Види комунікації та їх особливості.
3. Мова і мовлення як чинники комунікації.
4. Функції мовлення.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи зміст першого питання, дайте визначення поняттям «комунікація», «комунікативність». Назвіть основні способи формування комунікативності як професійно значущої якості у роботі вчителя, реабілітолога, ерготерапевта. Вкажіть на спільні ознаки у роботі вчителя, ерготерапевта щодо збалансованості міжособистісних стосунків з дітьми різного віку.

У другому питанні виокремте особливості вербальної та невербальної комунікації як основних видів; назвіть вимоги до мовлення, професійні особливості голосу; шляхи вдосконалення дикції. Вкажіть на труднощі ефективного слухання у взаємодії.

Виокремте особливості міміки, пантоміміки, міжособистісного простору як невербальних засобів у процесі спілкування.

У третьому питанні акцентуйте увагу на поняттях «мова», «мовлення». Вкажіть на особливості мовленнєвої майстерності.

Під час розгляду четвертого питання, виокремте функції мовлення; проаналізуйте правила мовлення під час спілкування.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Запишіть ознаки вербальної комунікації та характерні ознаки слова як одиниці мови.

2.2. Виокремте головні функції мови.

2.3. Користуючись інформаційними та літературними джерелами, занотуйте висловлювання про рідну мову як національну ознаку. *(До прикладу: «...поки живе мова – житиме й народ, яко національність. Не стане мови – не стане народу, не стане й національності (Іван Огієнко).*

2.4. Схарактеризуйте види мовленнєвої діяльності: говоріння, слухання, письмо, читання. Які труднощі ефективного слухання?

2.5. У чому полягає культура професійного мовлення? Обґрунтуйте.

2.6. Визначте особливості невербальної комунікації, її роль у спілкуванні.

2.7. Запишіть особливі ознаки і враження, які ви миттєво фіксуєте у співрозмовника.

2.8. Обґрунтуйте твердження: «Явище домінанти рідної мови має сьогодні доленосне значення для нашого народу, нашої культури, нашої школи» [6, с. 112]. Розвиньте думку українського вченого з власної позиції.

2.9. Визначте власний рівень сформованості вміння слухати:

(Підрахуйте кількість балів, кожен з яких оцінюється в 1 бал. Залежно від набраної кількості балів, зробіть висновок про власний рівень сформованості вміння слухати: якщо ви набрали 8 балів – Ви зовсім не вмієте слухати співрозмовника; 9–12 балів – Ви посередній слухач; 13 – 14 – Ваш рівень слухача вищий за середній; 15–16 балів – високий рівень вміння слухати співрозмовника).

Твердження	так	ні
<p>1. Чи чекаєте Ви нетерпляче, поки співрозмовник завершить говорити і дасть Вам можливість висловитись?</p> <p>2. Чи поспішаєте Ви прийняти рішення до того, як дослухаєте співрозмовника до кінця?</p> <p>3. Чи заважають вам власні емоції слухати співрозмовника?</p> <p>4. Чи чуєте Ви лише те, що подобається вам?</p> <p>5. Чи відволікаєтесь Ви у той час, коли говорять інші?</p> <p>6. Чи запам'ятовуєте Ви замість головних моментів бесіди другорядні?</p> <p>7. Чи не заважає Вам слухати співрозмовника упереджене ставлення до нього?</p> <p>8. Чи перестає слухати, коли у Вас виникають якісь труднощі у спілкуванні зі співрозмовником?</p> <p>9. Чи займаєте Ви відкрито негативну позицію, коли слухаєте?</p> <p>10. Чи не вдаєте Ви часом вигляду, ніби слухаєте?</p> <p>11. Чи ставите Ви себе на місце співрозмовника, щоб зрозуміти, що спонукало його до такого висловлювання?</p> <p>12. Чи приймаєте Ви до уваги, що Ви та ваш співрозмовник можете обговорювати не одне й те саме питання?</p> <p>13. Чи спостерігаєте Ви, що для Вас і Вашого співрозмовника слова можуть мати різний зміст?</p> <p>14. Чи намагаєтесь Ви з'ясувати: суперечка викликана різними точками зору чи різною постановкою питання?</p> <p>15. Чи уникаєте Ви дивитися в обличчя співрозмовнику, коли усміхаєтесь?</p> <p>16. Чи виникає у Вас непереборне бажання перебити співрозмовника, зробивши за нього висновок?</p>		

(за С. Д. Абрамовичем, М. Ю. Чікарьковою) [1].

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Професійний та особистісний імідж.

3.2. Словесні дії: вміння просити – наказувати; роз'яснювати – позбуватися; стверджувати – заперечувати; вражати – зневіритися (недовіра).

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Комунікація як засіб спілкування».
- «Вираження почуттів невербальними засобами».
- «Мистецтво безсловесної дії».
- «Значення «мови кольорів» під час спілкування».

- «Культура зовнішнього вигляду як ознака невербальної комунікації».
- «Мова – наше усе!».
- «Мова як чинник виховання».

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Що таке комунікація?
- 4.2. Які види комунікації ви знаєте?
- 4.3. Назвіть функції невербальної та вербальної комунікацій.
- 4.4. У чому полягають особливості комунікативних вмінь?
- 4.5. Які чинники впливають на головні стилі слухання?
- 4.6. Чи має значення зовнішній вигляд співрозмовника для процесу комунікації?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 1; 4; 6; 8; 26; 30; 31; 41.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема. Суть та особливості процесу виховання

ПЛАН

1. Виховання як важливий компонент педагогічного процесу
2. Зміст виховання
3. Загальні методи виховання. Засоби, прийоми виховання.
4. Виховні функції соціального середовища

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

1. У першому питанні дайте визначення поняттям «виховання», «самовиховання», «перевиховання». Розкрийте зміст кожного з них.

2. Висвітлюючи друге питання, назвіть змістові процесу виховання.

3. У третьому питанні визначте, що таке «метод», «засіб», «прийом» виховання.

Схарактеризуйте групи методів виховання: а) формування свідомості особистості; б) організації діяльності та формування вмінь і навичок; в) стимулювання діяльності і поведінки.

Визначте місце засобів виховання, що підвищують його дієвість.

4. У четвертому питанні виокремте виховні функції соціального середовища.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань

2. Практичні завдання:

2.1. На основі аналізу «Концепції національного виховання», запишіть особливості сучасного виховання, що відбувається у закладах загальної середньої освіти. Поміркуйте, у чому різниця виховного процесу в авторитарній педагогіці та гуманістичній.

2.2. Запишіть у дві колонки якості людини, якими вона наділена, виокремивши позитивні і негативні особливості. Обґрунтуйте, у чому виявляється взаємозв'язок між самовихованням та перевихованням?

2.3. Запишіть суперечності і розбіжності процесів виховання у сім'ї, школі, середовищі. Поміркуйте, яке виховання має більший вплив на особистість дитини – сімейне (родинне), чи суспільне?

2.4. На основі характеристики групи методів виховання, виокремте з кожної групи ті, які вважаєте для себе більш значущими. Обґрунтуйте усно свій вибір.

2.5. Занотуйте цитати, думки, висловлювання відомих просвітніх та громадських діячів, педагогів, науковців про важливість виховання у процесі становлення особистості.

2.6. Обґрунтуйте твердження: «Питання виховання для сучасних суспільств – це питання життя і смерті, від якого залежить майбутнє; виховання має пріоритет над освітою, створює людину» (Антуан Де Сент-Екзюпері, французький письменник).

«Був час, коли від дітей не чекали нічого, крім послуху, тепер від них очікують все, окрім слухняності (Анатоль Бройяр, американський письменник, публіцист) [11].

«Коли дитина б'є дитину, ми це називаємо агресія, коли дитина б'є дорослого, ми це називаємо ворожість, коли дорослий б'є дорослого, ми це називаємо напад. Але коли дорослий б'є дитину, ми це називаємо дисципліна (Хаїм Джинот (Гінзбург), психолог, психотерапевт, педагог) [42].

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Закономірності та принципи виховання.

3.2. З історії демократичного виховання.

3.3. Шляхи підвищення ефективності результатів виховання.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Русійна сила виховання – шлях вдосконалення особистості».

- «Народні засоби виховання, їх роль у формуванні особистості».
- «Методи формування свідомості особистості: переконання, пояснення, приклад».
- «Вимога як метод педагогічного впливу на свідомість дитини».
- «Привчання як метод організації діяльності та формування поведінки».
- «Заохочення і покарання як способи педагогічного впливу на вихованця».
- «Особливості методів перевиховання: робота з педагогічно занедбаними дітьми».

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Дайте визначення категорії виховання.

4.2 У чому полягає мета виховання?

4.3. Які змістові компоненти процесу виховання?

4.4. Які Ви знаєте методи виховання?

4.5. Що належить до засобів виховання?

4.6. Які джерела виховного впливу Ви знаєте? Назвіть їх мету.

Рекомендована література та інформаційні джерела: 5; 6; 8; 11; 12; 30; 31; 34; 38; 42.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 12

Тема. Цінності українського виховання. Напрями виховання, їх особливості, мета

ПЛАН

1. Національне виховання, його мета.
2. Цінності сучасного українського виховання.
3. Напрями виховання, їх мета, завдання.
4. Особливості морального та громадянського виховання.
5. Патріотизм як феномен виховання.
6. Свобода у розумінні особистості.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розкриваючи перше питання, на основі опрацьованих нормативних документів («Концепції національно-патріотичного виховання», «Концепції безперервної системи національного виховання», «Про освіту» та ін.) проаналізуйте визначення категорії «національне виховання». Назвіть особливості національного виховання у сьогоденні.

У другому питанні розкрийте сутність цінностей сучасного виховання в українських виховних традиціях.

Висвітлюючи зміст третього питання, назвіть мету, завдання, шляхи і засоби розумового, правового, трудового, естетичного, статевого виховання.

У четвертому питанні з'ясуйте завдання і зміст морального та громадянського виховання. Вкажіть на засоби й шляхи розв'язання завдань, виокремивши серед способів осмисленого сприймання дійсності формування свідомості.

У п'ятому питанні дайте визначення поняттю «патріотизм». Розкрийте його особливості з позиції сьогодення.

У шостому питанні розкрийте значення категорії «свобода» як потреби і обов'язку громадянина.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань

2. Практичні завдання:

2.1. Опрацювавши «Кодекс цінностей виховання» за О. Вишневським [6], запишіть абсолютні вічні цінності у порядку зростання з власного розуміння їх значущості.

2.2. Заповніть таблицю, вказавши на шляхи і засоби напрямів виховання:

Шляхи і засоби виховання

Напрями виховання	Шляхи виховання	Засоби виховання
Розумове	Стихійне сприйняття соціальної дійсності з раннього віку;	Книги, підручники.....
Моральне	Життєдіяльність сім'ї; заклад дошкільної освіти;.....	Діяльність та побут сім'ї;
Громадянське
Патріотичне
Правове
Фізичне
Трудове
Екологічне
Естетичне
Статеве

Обґрунтуйте, чому напрями виховання перебувають у тісному взаємозв'язку?

2.3. Поміркуйте, чому патріотизм у сьогоднішні є феноменом? Наведіть приклади патріотичних почуттів та патріотизму як діяльної спрямованості свідомості особистості.

2.4. З педагогічної праці Г. Ващенка «Виховний ідеал» занотуйте чинники, які вчений і патріот вбачав у виховних системах національної освіти, соціального та духовного розвитку української молоді.

Як Г. Ващенко трактує поняття «націоналізм» та якої ваги надає цьому почуттю?

2.5. Письмово обґрунтуйте власне твердження: «Що для мене є поняття «свобода особистості»».

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Духовна спрямованість виховання.

3.2. Цілісність виховного процесу у закладі загальної середньої освіти.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Цінності сучасної української молоді»
- «Життєві цінності як орієнтир сучасної молоді».
- «Григорій Ващенко про національне виховання молоді».
- «В. Сухомлинський про гармонійне виховання особистості»
- «Єдність напрямів виховання».
- «Менталітет українця як важлива моральна якість»
- «Патріотизм як серцевина громадянського виховання»
- «Свобода і гідність особистості».

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Що ви розумієте під національним вихованням?

4.2. Як Г. Ващенко трактує поняття «націоналізм»?

4.3. Які абсолютні вічні цінності та їх антиподи вам відомі?

4.4. Що таке «мораль», «моральна свідомість», «моральні почуття», «моральне виховання»?

4.5. У чому різниця між так званим «інтернаціональним вихованням» та патріотичним?

4.6. Обґрунтуйте, чи може бути патріотизм без націоналізму?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 5; 6; 9; 14; 19; 20; 34; 42; 44.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 13

Тема. Особистісний та валео-екологічний аспекти виховання

ПЛАН

1. Людина як невід'ємна частина живої природи. Екологічне виховання у системі життєдіяльності зростаючого покоління.
2. Валеологія як наука про здоров'я людини. Здоровий спосіб життя, його основні складові.
3. Педагогічні умови створення здоров'язбережувального середовища.
4. Фізичне виховання, його роль у формуванні гармонійно розвиненої, здорової особистості.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Розглядаючи перше питання, зупиніться на характеристиці людини як індивіда, індивідуальності, особистості, для якої важливими є процеси навчання, виховання, розвитку. Назвіть педагогічний інструментарій, що лежить в основі виховання характеру.

Обґрунтуйте зв'язок людини і природи, її знання в царині екології. Виокремте мету і завдання екологічного виховання; назвіть особливості формування екологічної культури у системі життєдіяльності учнівської молоді.

У другому питанні дайте визначення поняттю «валеологія», обґрунтуйте тісний зв'язок валеології із поняттям «здоров'я», «здоровий спосіб життя». Вкажіть на основні складові здорового способу життя.

У третьому питанні з'ясуйте важливість створення здоров'язбережувального середовища для навчальної діяльності дітей та

учнівської молоді. Вкажіть на важливість превентивного виховання у цьому процесі.

Розкриваючи зміст четвертого питання, з'ясуйте роль фізичного виховання у забезпеченні умов нормального розвитку дитини, збереженні її здоров'я, оволодінні знаннями про особливості людського організму, фізіологічні процеси, набуття санітарно-гігієнічних вмінь та навичок тощо.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Заповніть таблицю, вказавши особливості діяльності людини як захисника природи та споживача

Людина як захисник природи	Людина як споживач

З обраних вами особливостей, порівняйте, яких ознак діяльності людини більше – захисника, друга, чи споживача, «володаря».

2.2. Ознайомтесь зі статистичними даними, що вказують на руйнування екосистем через втручання людини у світ природи; воєнні дії, що відбуваються на території України через повномасштабне вторгнення Росії. Запишіть дані статистики та озвучте їх.

2.3. Занотуйте особливості видів здоров'я – фізичного, психічного, соціального, духовного.

2.4. Складіть «Розпорядок режиму дня школяра» (вік – за вибором). Поміркуйте, чому дотримання режиму дня є необхідним і корисним для дитини будь-якого віку.

2.5. Обґрунтуйте важливість фізичної культури та особистої гігієни як факторів підтримки здоров'я.

2.6. Представте конспект тренінгового заняття «Хочу бути здоровим!»

2.7. Запишіть народні прислів'я, у яких закладено турботу про здоров'я людини, її фізичну досконалість.

2.8. Обґрунтуйте твердження: «Заняття фізичною культурою та спортом відіграють певну роль у всебічному розвитку учнів лише тоді, коли вся виховна робота пройнята турботою про здоров'я» [38, с. 103].

2.9. Висловіть власні думки щодо необхідності створення здоров'язбережувального середовища у закладах освіти.

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Види здоров'я, їх значення у життєдіяльності людини

3.2. Натуральні сили природи у процесі фізичного виховання

3.3. Превентивне виховання як чинник здорового способу життя учнівської молоді

3.4. Режим дня школяра як необхідність зміцнення здоров'я

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Екологічне виховання у системі морального виховання особистості»

- «Валеологія – наука про здоров'я людини»

- «Вплив середовища на формування основ здорового способу життя: з якого віку починати?»

- «Молодь обирає здоровий спосіб життя»

- «Роль фізичних вправ у зміцненні здоров'я учнів та попередженні захворювань».

- «Здоров'язбережувальне середовище починається з сім'ї»

4. Питання для самоконтролю:

4.1. Назвіть мету екологічного виховання.

4.2. Які завдання та мета фізичного виховання?

4.3. Які засоби використовують у процесі фізичного виховання? Які, на ваш погляд, є найбільш ефективними.

4.4. Дайте власне визначення поняттю «здоровий спосіб життя». Чи обмежується він лише відмовою від шкідливих звичок? Обґрунтуйте.

4.5. Що таке превентивне виховання?

4.6. Чим викликана необхідність створення здоров'язберезувального середовища у закладах освіти різного ступеню?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 8; 9; 30; 31; 32; 38; 39.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 14

Тема. Роль соціальних інститутів та чинників виховання у розвитку особистості

ПЛАН

1. Сутність поняття «інститут виховання». Роль соціальних інститутів у вихованні особистості.
2. Сім'я як чинник та головний інститут виховання: завдання, функції, сфера діяльності. Сутність батьківського авторитету.
3. Зв'язки сім'ї зі школою. Педагогічне партнерство.
4. Культура як чинник виховання особистості: значення мови, мистецтва, природи, засобів масової інформації у життєдіяльності людини.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

У першому питанні розкрийте визначення поняття «інститут виховання». Виокремте значення закладів дошкільної, загальної середньої освіти у процесі становлення особистості, виховання й навчання. Вкажіть на роль церкви у вихованні зростаючого покоління.

Розкриваючи зміст другого питання, з'ясуйте завдання та функції сім'ї. Назвіть типи сучасних сімей. Визначте педагогічні проблеми у них. Розкрийте важливість батьківського авторитету у сімейному вихованні.

У третьому питанні назвіть методи і засоби роботи, що лежать в основі діяльності педагогічного колективу, з батьками учнів.

Висвітлюючи четверте питання, обґрунтуйте важливість впливу мови, мистецтва, природи у виховному процесі дітей та учнівської молоді. Вкажіть на роль засобів масової інформації (ЗМІ) як одного з чинників виховання.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Практичні завдання:

2.1. Ознайомтесь з народними прислів'ями, приказками, афоризмами, у яких розкрито зміст виховної ролі сім'ї та родини. Запишіть як приклади.

2.2. Опрацювавши Закон України «Про освіту», назвіть завдання закладів дошкільної та загальної середньої освіти у взаємодії з сімейним вихованням

2.3. Скориставшись працями А. Макаренка («Книга для батьків») та В. Сухомлинського («Батьківська педагогіка»), визначте місце і роль сім'ї у вихованні дитини. Випишіть з праць тези, які можуть стати корисними для вас у подальшому житті при створенні сім'ї та вихованні дітей. Поміркуйте з позиції сьогодення, наскільки актуальними є поради цих відомих педагогів ХХ століття.

2.4. Ознайомтесь із сучасними порадами каліпедії (від грец. «калі» – гарний, «пайдос» – дитина – комплекс порад, як народжувати дитину), що пов'язані з народними віруваннями, традиціями, звичаями, яких дотримувалися і радять дотримуватися у молодих сім'ях:

1. Перш, ніж брати шлюб, молоді люди мають обов'язково проконсультуватись у лікаря, щодо відсутності спадкових захворювань.

2. Зачаття не повинно бути випадковим.

3. Найкраще зачинати дитину на весні або на початку осені: адже спека чи мороз негативно впливають на майбутнє потомство (з народ.)

4. Не рекомендується зачинати дитину після нервового розладу, фізичних або моральних потрясінь.

5. Найкращим є дитя, народжене з любові (з народ.)

6. Хвилини перед сходом сонця найпридатніші для таїнства зачаття (з народ.)

7. Мама повинна годувати малюка груддю.
8. Найкраще заспокоїти малюка може мама, пригорнувши його до себе (з народ.)
9. Розмовляйте із своїм дітям лагідним, спокійним голосом
10. Батьки мають завжди дбати про нормальні взаємини у сім'ї. [24]

Поміркуйте з позиції сучасної молодої людини XXI століття над цими порадами. Які поради ви б додали до цього списку?

2.5. На чому ґрунтується батьківський авторитет? Запишіть особливості.

2.6. Дотримання яких умов дозволяє реалізувати функції сім'ї?

2.7. Поміркуйте, чи виправдовують себе засоби і методи роботи з батьками, які проводяться у закладах загальної середньої освіти?

2.8. Ознайомтесь з правилами для батьків від Януша Корчака [25]; порадами Марії Монтесорі щодо виховання дітей батьками [29] Складіть власні «Правила для батьків». (До прикладу: 1. Будьте розсудливі, терплячі та уважні до дітей. 2. Будьте добрими і чуйними 3. Вмійте бути вимогливими, але справедливими. 4.....)

2.9. Ознайомтесь з працею В. Іванишина та К. Радевича-Винницького «Мова і нація» [17]. Занотуйте тези, у яких відображено виховний зміст рідної мови.

2.10. Проаналізуйте вплив мистецтва як чинника виховання на особистість дитини.

3. Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте питання:

3.1. Неповна сім'я як соціально-демографічний тип сучасної сім'ї

3.2. Педагогічне партнерство, педагогічна підтримка.

Підготуйте реферати, есе, презентації за темами:

- «Соціальні інститути як чинник виховання».
- «Сім'я та родина – важливі інституції людинотворення»
- «Істинний та фальшивий батьківський авторитет».

- «Педагогічні ідеї Януша Корчака у контексті сучасного виховання»
- «В. Сухомлинський про роль сім'ї у вихованні дитини».
- «Педагогічне партнерство як феномен розвитку системи сучасної освіти та інституту сім'ї».
- «Діяльність школи у вирішенні виховних проблем з педагогічно занедбаними дітьми».
- «Виховна роль школи в умовах воєнного стану».
- «Мова – скарб народу»
- «Виховна роль фольклору як засобу розвитку та життя»

4. Питання для самоконтролю:

- 4.1. Які завдання лежать в основі діяльності соціальних інституцій?
- 4.2. Які функції виконує сучасна сім'я?
- 4.3. За яких умов можуть бути реалізовані ці функції?
- 4.4. На чому ґрунтується справжній авторитет батьків?
- 4.5. Що таке педагогічне партнерство?
- 4.6. Які форми роботи використовують класні керівники у процесі діяльності з батьками учнів?

Рекомендована література та інформаційні джерела: 5; 6; 8; 11; 17; 22; 23; 25; 27; 28; 29; 36; 38; 40.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація : підручник. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 460 с.
2. Алексюк А.М. Методи навчання і методи учіння. Київ : Знання, 1980. 48 с.
3. Амонашвілі Ш.О. Чому вчителю не варто розмахувати перед учнями оцінкою, наче жезлом? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/shalva-amonashvili-8-mudryh-porad-uchytelyam-i-batkam-u-vyhovanni/>
4. Бутенко Н. =Ю. Комунікаційні процеси у навчанні : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни. Київ : КНЕУ, 2004. 334 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
6. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб для студ. вищих навч. закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
7. Вишневський О. Українська педагогіка на тлі освітніх реформ : збірник науково-публіцистичних статей для магістрів, аспірантів та студентів, які досліджують стан сучасної української педагогіки. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. 70 с.
8. Волкова Н.П. Педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ : Академія, 2002. 575 с.
9. Волкова Н П. Педагогіка : навч. посіб. Видання 2-ге, перероб. і доповнене для студ. вищих навч. закладів. Київ : Академвидав, 2007. 615 с.
10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 376 с.
11. Діти в місті. Цитати про виховання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dityvmisti.ua/blog/6391-20-tsytat-pro-vykhovannia-ditei/>

12. Дубасенюк О.А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.
13. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS7508>
14. Закон України «Про світу» (із змінами). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
15. Закон України «Про повну загальну середню освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/law/2232/#google_
16. Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посібник Київ : Либідь, 2002. 304 с.
17. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218 с.
18. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/>
19. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public>
20. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/>
21. Концепція Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-2021-%D1%80#Text>
22. Костів В. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей. Івано-Франківськ, 1995. 48 с.
23. Костів В. Консультативна робота з проблем родинного виховання у неповній сім'ї. Івано-Франківськ, 1998. 116 с.

24. Костюк Г.С. навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 315 с.
25. Корчак Януш Як любити дитину? 10 заповідей для батьків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/blogs/10-zapovidey-yanusha-korchaka-dlya-batkiv>
26. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. Тернопіль, 1994. 436 с.
27. Культура і побут населення України. Київ : Либідь, 1991. 230 с.
28. Макаренко А.С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей / пер. Л. О. Єзерницький). Київ : Радянська школа. 1973.
29. Марія Монтесорі, 19 заповідей для батьків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://upal.com.ua/storinka-psichologa/na-dopomogu-batkam/>
30. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид, перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. 445 с.
31. Надім'янова Т.В. Педагогіка : тексти лекцій. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. 180 с.
32. Надім'янова Т.В. Фізкультурно-оздоровча робота в сім'ї: поради батькам. Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2022. 48 с.
33. Опитувальник Форвергера. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/24930>
34. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала в наслідок воєнних дій та збройних конфліктів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>
35. «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
36. Сімейний кодекс України (зі змінами від 10.01.2002, перевірено 08.07.2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/simejnih_kodeks_ukraini.htm#google_vignette

37. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори : у 5 т. Т. 2.
38. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. С. 149 – 415
39. Сухомлинський В.О. Казки Школи під Голубим небом: казки, притчі, оповідання / упоряд. О. Сухомлинська). Київ : Освіта, 1991. 161 с.
40. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Т.1. Київ : Рад. школа, 1983. 488 с.
41. Фіцула М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія». 2002. 414 с.
42. Цитати про виховання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/02/7/235478>
43. Чайка В. Основи дидактики : тексти лекцій і завдань для самоконтролю : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Тернопіль: Астон, 2002. 244 с.
44. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Педагогічні ситуації на визначення майстерності спілкування у взаємодії «вчитель – учень»

Ситуація 1. На уроці з української літератури у 8-му класі вивчали вірш І. Франка «Каменярі». На запитання вчительки «У чому зміст вірша?», учні говорили завченими фразами, але один з них висловив власну думку. Він сказав, що вірш поета не розуміє і вважає, що його взагалі не потрібно так детально розбирати. Вчителька вислухала учня і сказала, що він «поки не доріс до розуміння вірша, або, прикриваючись тим, що не вивчив його, говорить нісенітницю». Хлопчину це образило.

Проаналізуйте ситуацію з позиції використання вчителем методів, прийомів як навчання, так і виховання.

Ситуація 2. У 10-му класі жваво проходив диспут на тему «У чому сенс життя?». Одні учні вважали, що мета життя – це постійне самовдосконалення, інші вбачали матеріальне забезпечення у будь-який спосіб, для багатьох дівчат сенсом життя видавалось вдале одруження, хтось говорив про здорове і щасливе життя. Частина учнів доводила, що в сучасних умовах кожен повинен дбати про себе, бо «невідомо, що буде завтра». Хтось гнівно стверджував, що «немає у житті ніякого сенсу, бо «чим більше стараєшся, тим менше отримуєш». Учні звернулись із запитанням, що думає про це класний керівник, яка була присутня при цьому?

Спрогнозуйте дії класного керівника, виходячи з позиції вчителя-майстра

Ситуація 3. Триває урок історії у 7-му класі. Вчителька цікаво розповідає учням про події, що мали місце в минулому України, емоційно зачитує уривки з книг, що викликають інтерес та захоплення в учнів. Рекомендує прочитати ці

книги, називаючи авторів. У цей час руку піднімає учень, і, звернувшись до вчителя, каже:

– А ось ще одна цікава книга....

– Сідай і помовчи, – відповіла учителька.

Учень сідає на місце. У подальшому уроки історії не викликали в учня зацікавлення.

До якого стилю спілкування вдався на уроці вчитель? Чи були подібні ситуації у вашій життєвій практиці під час навчання?

Ситуація 4. Учитель біології має достатній досвід педагогічної роботи. Проте з учнями не може знайти спільну мову. Він вважає, що «нічого з учнями панькатися», «грати в демократію». Вчитель грубо розмовляє з учнями, може висміяти за невдалу відповідь, нерідко знижує оцінку з предмету, не мотивуючи і не пояснюючи, дозволяє підвищувати голос, зневажливо ставиться до нових ідей. Тому учні не люблять уроків біології і намагаються уникати спілкування з цим учителем.

Назвіть доцільні способи налагодження стосунків між вчителем та учнями на основі педагогіки співробітництва. Поміркуйте, чи можна такі стосунки покращити?

Ситуація 5. Учні 5-го класу знають, що вчителька географії працює за місцем роботи, змінивши третю за чисельністю школу. Ведучи урок, вона розповідає учням про географічне розташування однієї з країн. Сашко, який з першого класу вирізнявся допитливістю та розвиненим кругозором, зробив зауваження, що вчителька неправильно назвала столицю країни, і що розташовується ця країна зовсім не на тому континенті. Вчителька грубо відповіла хлопцеві, назвавши його «шмаркачем». У відповідь почувала: «Тепер я знаю, чого ви не затримуєтесь надовго ні в одній школі».

Обґрунтуйте дії учня та вчительки. Чи вважаєте поведінку вчительки конфліктною? Як має діяти директор школи, знаючи, що вчителька «не затримується довго на одному місці праці?»

Ситуація 6. На класних зборах в 11-му класі вирішується питання загальної дисципліни на уроках, перервах, громадських місцях. Учні уважно вислуховують зауваження класного керівника. Раптом один з учнів вигукує:

– Та скільки можна нас повчати? Ми вже цілком дорослі. А от Ви, завжди поводите себе пристойно? Не кричите, не сваритесь ні з ким, не вживаєте погані слова?.. Не повірю.

Класний керівник не очікувала такого. Вона спокійно запропонувала учневі залишитись після зборів і поговорити віч-на-віч, бо знала, що хлопець не просто так висловився.

Якого стилю у спілкуванні дотрималась вчителька? Яких методів потрібно дотримуватись, щоб уникнути конфліктних ситуацій.

Ситуація 7. У першому класі мають навчатись двоє учнів, які відносяться до числа дітей з особливими освітніми потребами. Класовод на перших батьківських зборах повідомила про це батьків, звернувшись до них з проханням коректно повідомити своїм дітям, що «у класі будуть дітки, яким потрібна буде більша увага, але вони такі ж члени учнівського колективу, як й усі». Батьки з розумінням сприйняли повідомлення і подякували, що класовод не виділяє дітей, поділяючи їх на «проблемних» і «не проблемних».

Чи траплялись Вам випадки некоректного стилю висловлювань учителів стосовно різних учнів? Якими були подальші дії батьків учнів, самих учнів?

Педагогічні ситуації на визначення вміння використовувати доцільні методи у вихованні

Ситуація 1. Батьки Олега забезпечені люди, йому ні в чому не відмовляють, але у смі'ї – неспокій. Мама й тато практично не спілкуються, часто сваряться між собою у присутності сина. Хлопець боляче сприймає те, що бачить вдома.

Він добре навчається, займається спортом, бере активну участь у громадському житті школи, користується авторитетом у однокласників. Однак вдома батьки не цікавляться здобутками сина.

Одного разу після уроків Олег повідомив класному керівникові, що додому не хоче йти. Вчителька вирішила поговорити з батьками учня. Мама й батько не були готові до такої розмови, але уважно вислухали класного керівника. Увечері вони поговорили з сином, сказали, що сім'я є сім'я, усіляке трапляється, що вони дуже люблять Олега, пишаються його здобутками, але «бруд не треба виносити на показ».

Чи можна сімейні чвари прикривати словами про любов до дитини? Спрогнозуйте у подальшому сімейні стосунки з сином.

Ситуація 2. Оленка пішла «перший раз у перший клас». Для батьків та дівчинки – це велика радість. Прийшовши до школи, тато сказав Оленці:

– Якщо ти будеш старанно вчитись та приносити гарні оцінки, я буду давати тобі гроші. Я на роботі дуже стараюсь і мені мій «шеф» платить гарні гроші...

Дівчинка це запам'ятала. Щодня її скарбничка поповнювалась різними купюрами. Коли навчання у початковій школі завершилось і почалось знайомство з учителями, які викладали різні предмети, успішність дівчинки впала. Вона й далі старалась, щоб отримати грошову винагороду, але тато сказав: «Вчись краще».

Чи можна назвати дії батька авторитетними? Як ви ставитесь до матеріальної винагороди за успіхи у навчанні?

Ситуація 3. Учень 11 –го класу звернувся до батька з проханням дати гроші на вечірку, яка організовується у приміщенні шкільної їдальні. Батька цей факт обурило. Наступного дня він пішов до директора школи і зажадав пояснення. Інші батьки учнів підтримали дії цього батька. Директор відмінив проведення вечора. Учні класу звинуватили у цьому свого однокласника. Хлопець дуже засмутився, а батько пояснив йому, що піклується про нього і хоче лише добра.

Обґрунтуйте дії батька. Чи може його поведінка заслуговувати на повагу.

Ситуація 4. Учні 9-го класу під час виховного заходу «Моя сім'я, моя родина», на який були запрошені батьки, розповідали про традиції і звичаї, що панують у їхніх сім'ях. Наталя розповідала про те, що увечері за горнятком чаю мама й тато розповідають про свою роботу, молодший братик про те, чого навчився у школі. Роман розповів, як кожні вихідні вони їдуть до бабусі в село. Андрій розповідав, як разом з мамою і татом займаються плаванням. Учні з цікавістю говорили про традиції, звичаї, які панують у їхній сім'ях та родинях. Точилася весела розмова, і ніхто спочатку не зауважив, що в класі тихо сидять п'ятеро учнів, які щодня приходили до школи з дитячого будинку. Тоді мама одного з учнів сказала:

– Ми знаємо, що серед нас є діти, для яких великою сім'єю є дитячий будинок. Ви такі ж для нас рідні, як і всі.

Діти дружно заплескали у долоні.

Які моральні якості формуються у дітей в сім'ї? Чи можна такий вчинок мами вважати щирим та милосердним?

Ситуація 5. Олеся навчається у другому класі. Дівчинці на день народження подарували новий телефон, який вона принесла до школи. На уроці Олеся не слухає пояснення вчительки і увесь час зазирає до свого рюкзака, щоб включити телефон. Вчителька це побачила і зажадала пояснень. Дівчинка

розгубилась. Вчителька підійшла до неї, безцеремонно відкрила рюкзак, витягла телефон і сказала:

– Я віддам його батькам! І запам'ятайте усі, на уроках користуватися телефонами неможна.

Обґрунтуйте дії вчительки? Чи може її поведінка спровокувати конфлікт з батьками? Як треба повестись у даній ситуації?

Ситуація 6. Вадим навчається в 11 класі. Батько став свідком інтимної розмови сина з дівчиною. Як себе повести у цій ситуації? Промовчати? Він вирішив порадитись з дружиною. Батьки прийняли рішення поспілкуватись з Вадимом. Розмова виявилася довгою. Хлопець уважно вислухав, подякував і сказав, що не сподівався на розуміння з боку батьків, але йому не сподобалось, що тато розповів усе мамі.

Чи правильно вчинив батько, передавши розмову сина?

Ситуація 7. На уроці з предмету «Я досліджую світ» вчителька дала завдання дітям провести вдома таке дослідження: у вологу тканинну серветку покласти декілька фасольок і загорнути. Кожного дня діти мали перевіряти, що станеться з фасолею. Коли вона проросла, декілька учнів принесли результати свого дослідження до школи і жваво розповідали, що вони побачили. Учителька ані словом не обмовилася про завдання, яке давала дітям. Учні зауважили, що у вчительки з самого ранку поганий настрій.

Який висновок зроблять для себе учні? Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Чи доводилось вам потрапляти у такі ситуації? Якими були ваші відчуття?

Як любити дитину? 10 заповідей для батьків

1. Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти, або такою, як ти хочеш. Допоможи їй стати не тобою, собою.
2. Не вимагай від дитини платити за все, що ти для неї зробив. Ти дав їй життя. Як вона може віддячити тобі? Вона дасть життя іншому, той – третьому, і це незворотний закон подяки.
3. Не зганяй на дитині свої образи. Щоб у старості не їсти гіркий хліб. Бо що посієш, те й пожнеш.
4. Не стався до проблем дитини звисока. Життя дане кожному під силу. І будь впевнений – її життя таке ж складне, як і твоє, а може й складніше.
5. Не принижуй!
6. Не забувай, що найважливіші зустрічі людини – це зустрічі з дітьми. Звертай більше уваги на них – ми ніколи не можемо знати, кого ми зустрічаємо в дитині.
7. Не муч себе, якщо не можеш зробити щось для своєї дитини. Просто пам'ятай: для дитини зроблено недостатньо, якщо не зроблено все можливе.
8. Дитина – це не тиран, який заволодіває твоїм життям, не тільки плід з плоті і крові. Це – дорогоцінна чаша, яку Життя дало тобі на зберігання і розвиток в ньому творчого вогню. Це – розкріпачена любов матері і батька, у яких буде рости не «наша», «своя» дитина, але і душа, яка дана на зберігання.
9. Умій любити чужу дитину. Ніколи не роби чужій те, що не хотів би, щоб робили твоїй.
10. Люби свою дитину будь-якою – неталановитою, невдахою, дорослою. Спілкуючись з нею – радій, бо дитина – це свято, яке поки що поруч.

Януш Корчак [25]

19 заповідей для батьків

1. Дітей вчить те, що їх оточує.
2. Якщо дитину часто критикують – вона вчиться засуджувати.
3. Якщо дитину часто хвалять – вона вчиться оцінювати.
4. Якщо дитині демонструють ворожість – вона вчиться битися.
5. Якщо з дитиною чесні – вона вчиться справедливості.
6. Якщо дитину часто висміюють – вона вчиться бути боязкою.
7. Якщо дитина живе з почуттям безпеки – вона вчиться вірити.
8. Якщо дитину часто ганьблять – вона вчиться відчувати себе винною.
9. Якщо дитину часто схвалюють – вона вчиться добре до себе ставитися.
10. Якщо до дитини часто бувають поблажливі – вона вчиться бути терплячою.
11. Якщо дитину часто підбадьорюють – вона набуває впевненість у собі.
12. Якщо дитина живе в атмосфері дружби і відчуває себе необхідною – вона вчиться знаходити в цьому світі любов.
13. Не кажіть погано про дитину – ні при ній, ні без неї.
14. Концентруйтеся на розвитку хорошого в дитині, так що в підсумку поганому не залишатиметься місця.
15. Завжди прислухайтеся і відповідайте дитині, яка звертається до вас.
16. Поважайте дитину, яка зробила помилку і зможе зараз або трохи пізніше виправити її.
17. Будьте готові допомогти дитині, яка знаходиться в пошуку і бути непомітними для тієї дитини, яка вже все знайшла.
18. Допомагайте дитині освоювати неосвоєне раніше. Робіть це, наповнюючи навколишній світ турботою, стриманістю, тишею і любов'ю.
19. У поведженні з дитиною завжди дотримуйтеся кращих манер – пропонуйте їй краще, що є в вас самих.

Марія Монтессорі [29]

Електронне навчально-методичне видання

Тетяна НАДІМ'ЯНОВА, Світлана БЕРЕЗА

ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Ірина Артимко

Здано до набору 11.06.2024 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 4,37. Зам. 62.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від
01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 203.